

STATENS SIVILRETTSFORVALTNING

Justis- og beredskapsdepartementet

Deres dato	Deres referanse	Vår referanse	Vår dato
14.11.2018	18/5852	2018/2886 ANEN	08.03.2019

Høringssvar - Endringer i vergemålsloven m.v.

Statens sivilrettsforvaltning (SRF) viser til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev av 14. november 2018.

Innhold

Innledning.....	2
Samtykkekompetanse – vergemålsloven § 20 og 33.....	2
Samtale mellom saksbehandler og vergehaver	5
Forhåndsvarsel, § 60.....	6
Klage- og begjæringsrett i saker om vergen, § 29	6
Vergegodtgjøring, § 30.....	8
Vergemålsloven § 25 første ledd annet punktum og § 68 første ledd andre punktum.....	9
Varsel til fylkesmannen ved saker om fratakelse av rettslig handleevne, § 77	10
Opplysninger til folkeregisteret	10
Opplysningsplikt for den gjenlevende ektefellen i uskiftet bo	11
Mindreåriges medbestemmelse §§ 17 og 19.....	11
Adgang til særskilt forvaltning, vergemålsloven § 95	11
Behov for endringer i andre bestemmelser	12
Økonomiske og administrative konsekvenser.....	13

Postadresse
Postboks 2105 Vika
0125 Oslo
www.sivilrett.no

Kontoradresse
Holbergsgate 1
Org. nr.
986 186 999

Telefon
22991325

Saksbehandler
Anne Live Jensvoll
Direktetelefon

E-post
anne.live.jensvoll@sivilrett.no
post@sivilrett.no

Innledning

Det har gått over fem år siden vergemålsloven trådte i kraft. Det er i denne perioden synliggjort behov for endringer i flere bestemmelser. I tillegg til å gi innspill på forslagene Justis- og beredskapsdepartementet har sendt på høring, har SRF også gitt innspill til en del andre bestemmelser vi mener det kan være behov for å vurdere endringer i.

Med bakgrunn i den holdningsreformen vergemålsloven skulle være, og erfaringer med hvordan vergemål blir omtalt i offentligheten, mener SRF at enkelte begrep som brukes i loven er uheldig. Dette gjelder blant annet uttrykket «settes under vergemål». Uttrykket er definert i § 2 til å gjelde voksne med verge. Vergemål uten fratakelse av rettslig handleevne skal være en frivillig støtte- og bistandsordning hvor selvbestemmelse står sentralt. SRF mener at loven bør bruke uttrykk som er mer i tråd med hvordan loven skal forstås.

I samfunnsdebatten om selvbestemmelse og frivillighet i vanlige vergemål har det vært lite fokus på problemstillinger knyttet til negativ sosial kontroll. En begjæring om vergemål kan i noen tilfeller bygge på et ønske fra nærstående om å kontrollere en person. I andre tilfeller kan nærstående ha et ønske om at det ikke skal opprettes vergemål, selv om det er behov for det. I de nevnte tilfellene vil handlingene til de nærstående ikke nødvendigvis være i tråd med personens egen vilje. Det er viktig at departementet vurderer hvordan loven også skal ivareta interessene til disse personene, slik at de får muligheten til å ta selvstendige valg. Det er i denne forbindelse viktig å se hen til sammenhengen i lovverket. Problemstillinger kan blant annet oppstå i tilknytning til nærståendes partsstatus (§ 56), forhåndsvarsling (§ 58), samtale (§ 59) og underretning til familiemedlemmer (§ 60).

Etter SRFs oppfatning bør det også vurderes endringer i § 20 første ledd. I bestemmelsen framgår noen diagnoser som kriterium for å kunne opprette et vergemål. Med bakgrunn i uttalelsene i forarbeidene til vergemålsloven, mener SRF at det er funksjonsevnen som er avgjørende for om vergemål kan opprettes.¹ Dette kan med fordel tydeliggjøres i lovteksten. Mange diagnoser innebærer variasjon når det gjelder funksjonsevne, og personer kan ha behov for verge selv om diagnose ikke er utredet eller diagnosekravet oppfylt.²

Samtykkekompetanse – vergemålsloven § 20 og 33

SRF har i flere sammenhenger³ redegjort for hvordan loven tidligere har vært forstått og praktisert, og for prosessen rundt å innarbeide en annen tolkning i vergemålsforvaltningen. Vi går ikke nærmere inn på dette her. Som kjent har Sivilombudsmannen en annen tolking av dagens lovbestemmelse enn Justis- og beredskapsdepartementet, og det er derfor viktig å få

¹ Det framgår på s. 177 i Ot.prp.nr.110: «Ved vurderingen av behovet skal det i større grad enn etter gjeldende rett legges vekt på personens faktiske situasjon og hjelpebehov enn selve den medisinske diagnosen eller tilstanden, som ikke i seg selv gir grunnlag for vergemål». Videre vises det til avgjørelse fra Eidsivating lagmannsrett LE- 2014 – 190637 og Sande m.fl. Kommentartutgave til vergemålsloven s. 202-203.

² I NOU 2016:17 «På lik linje foreslås en rett til beslutningsstøtte knyttet til nedsatt funksjonsevne og behov for bistand til å ivareta egne interesser.

³ Det vises blant annet til brev til Justis- og beredskapsdepartementet 4.12.2018 om forslag til oppfølging av hvordan avdekkes saker hvor vergemål kan være opprettet mot den enkeltes vilje.

på plass en tydelig lovregel. SRF legger til grunn at frivillighet er et prinsipp ved vanlige vergemål, det vil si vergemål uten fratakelse av rettslig handleevne. SRF støtter forslaget om å tydeliggjøre frivillighetsprinsippet i § 20 andre ledd.

Vanlig vergemål er et støtte- og hjelpetiltak for de som trenger hjelp og ønsker en verge til å hjelpe seg. Når det opprettes et vanlig vergemål vil personen, så langt han eller hun klarer, selv beholde kontroll over pengene sine og ta hånd om rettighetene sine. Vergen skal gi vergehaveren veiledning, råd og bistand. Vergen kan ikke gjøre noe vergehaveren motsetter seg, og skal høre vergehaveren ved beslutninger av større betydning og når det ellers er naturlig. SRF oppfatter at vergens rolle i vergemål uten fratakelse av rettslig handleevne, er å avklare med vergehaver hva vergen skal bistå med og yte beslutningsstøtte.

I enkelte tilfeller er det nødvendig å frata en person rettslig handleevne. Det innebærer at vergen utøver den rettslige handleevnen i stedet for vergehaver. I og med at fratakelse av rettslig handleevne kan skje mot en persons vilje, skal det besluttes av domstolen. Det er påregnelig at flere vergemål enn tidligere kan bli brakt inn for domstolene som en følge av at vanlige vergemål er frivillige. SRF ber departementet klargjøre hvor terskelen for fratakelse av rettslig handleevne bør være. Vi viser til Ot.prp nr 110 (2008-2009) s. 59 hvor det framgår at terskelen for å avsi dom om en individtilpasset fratakelse av den rettslige handleevnen ikke skal være høy.

«...i strid med vedkommendes vilje»

Departementet har i høringsnotatet foreslått en ordlyd som innebærer at det ikke kan opprettes et vergemål dersom «det må legges til grunn at dette vil være i strid med vedkommendes vilje». Ordlyden innebærer to aspekter: det ene er å avklare hva som ligger i begrepet vilje, og det andre er å avklare at det er personens egen vilje.

I et vergemål skal respekt for personens integritet og selvbestemmelse vektlegges. Et av formålene med vergemålsreformen var å tilpasse vergemålslovgivningen slik at Norge oppfylte internasjonale konvensjoner. SRF oppfatter at tydeliggjøringen av § 20 innebærer at bestemmelsen ikke hjemler et vergemål som personen ikke vil ha.

Selvbestemmelse innebærer ikke nødvendigvis å ha en absolutt kontroll, men at den det gjelder skal ha muligheten til å være den som tar avgjørelsene. Denne forståelsen av selvbestemmelse framkommer blant annet i utredningen «På lik linje».⁴

Hvordan kan viljen kartlegges?

Etter SRFs oppfatning må utgangspunktet være at det vedkommende uttrykker, legges til grunn. I forbindelse med at det opprettes et vergemål, skal fylkesmannen normalt gjennomføre en samtale med personen det er aktuelt å opprette vergemål for. SRF har utarbeidet en samtalemetodikk som har som formål å finne personens egen reelle vilje.

Slik SRF oppfatter det, vil det ikke være i strid med personens vilje å opprette vergemål dersom han eller hun ikke har en klar oppfatning av om vergemål er ønskelig eller ikke.

---

⁴ NOU 2016:17 s. 38

Det må legges til grunn at personer som ikke ønsker et vergemål, og som kan uttrykke seg, normalt vil protestere mot vergemålet på en eller annen måte. Hvilken måte motstanden uttrykkes på, kan ikke være avgjørende. Heller ikke kan det ha betydning hvordan motstanden er opparbeidet. Det avgjørende er om personen selv opplever vergemålet som et tvangsinngrep.⁵

Dersom det er konkrete forhold ved personens sykdom, livshistorie eller livssituasjon som tilsier at det ikke er reell motstand som ligger bak at vedkommende protester, kan dette etter en nærmere vurdering slå igjennom.

Noen personer kan ikke uttrykke seg. I slike tilfeller må personens vilje utledes på annet grunnlag enn samtale. Det kan være naturlig å basere vurderingene på informasjon om hva personen tidligere har ment og uttrykt, og måten vedkommende har levd. Slik informasjon kan innhentes på ulike måter, blant annet fra nærstående.

I høringsnotatet ber departementet om synspunkter på om det bør legges til grunn at et ordinært vergemål ikke strider mot ønskene og viljen til personen dersom det ikke er særlige holdepunkter for noe annet. SRF mener at dette er en naturlig fortolkning og i tråd med prinsippet om selvbestemmelse. Det bidrar dessuten til at bestemmelsen blir lettere å praktisere.

Vergens kompetanse, vergehavers kompetanse og samhandling

Vergemålsloven § 32 omhandler vergens myndighet. Selv om det ikke er foreslått endringer i denne bestemmelsen, mener SRF at departementet bør vurdere å endre ordlyden. Lovendringene skal blant annet tydeliggjøre retten til selvbestemmelse, og ut fra sammenhengen i regelverket kan det være hensiktsmessig at dette også synliggjøres i denne bestemmelsen. Vergehaver kan selv foreta rettslige handlinger og råde over sine midler jf. § 21, og loven stiller også krav til samhandling mellom vergehaver og verge jf. § 33. Når ordlyden beskriver at vergene innenfor rammen av sitt mandat «foretar rettslige handlinger og råder over midler», kan både vergehavers egen rettslige handleevne og samhandlingsplikten komme i bakgrunnen. Bestemmelsen kan således bli oppfattet feil. I lys av dette mener SRF at bestemmelsen enten bør henvise til § 21 og § 33 eller klargjøre hvilket handlingsrom vergen har.

SRF har blant annet som en oppfølging av «Tolga-saken» foreslått at vergen ved oppstarten av et vergemål får et mandat som er å avklare hva personen trenger og ønsker hjelp til og hvordan et samarbeid kan legges opp. Samtalemetodikken utarbeidet av SRF er ment å være et nyttig verktøy for vergen for å få pålitelig informasjon. En slik samtale vil gi brukermedvirkning, sikre vergehaver selvbestemmelse og at vergemålet tilpasses den enkeltes behov og ønsker. Samtalen vil dessuten sikre at alle verger møter de personene de er verge for. Vergen må rapportere tilbake til fylkesmannen, slik at samtalen blir en del av grunnlaget for mandatet til vergen. For å sikre at loven legger til rette for at et oppstartsmandat kan benyttes, kunne ordet «disposisjoner» i § 33 første ledd med fordel blitt erstattet med «avgjørelser». SRF mener uansett at en slik brukermedvirkning kan hjemles i alternativet «også når dette ellers framstår som naturlig».

---

⁵ Borgarting lagmannsrett 30. oktober 2018 s. 19

Den foreslåtte lovendringen i § 33 synes unødig komplisert. Som nevnt foran innebærer ikke selvbestemmelse nødvendigvis å ha en absolutt kontroll, men heller muligheten til å være den som tar avgjørelsene. Mange vil ønske å ha en verge til å gjøre disposisjoner for seg, og det er etter SRFs syn i kjernen av hva en verge skal gjøre. Det sentrale er at vergene respekterer selvbestemmelsesretten til vergehaverne omkring ulike valg.

For personer som er aktive og har egne oppfatninger mener SRF at vergens rolle må være å yte beslutningsstøtte⁶. Dette gjelder for de vanlige vergemålene, uten fratakelse av rettslig handleevne.

Når personer ikke kan gi uttrykk for egne oppfatninger og valg, må vergen ivareta personens interesser på bakgrunn av sin kjennskap til personens liv og ønsker og samtaler med andre som har god kjennskap til personen.

Med den lovforståelse Justis- og beredskapsdepartementet har uttrykt både i høringsuttalelsen til NOUen «På lik linje» og 20. mars 2018, mener SRF at formuleringen kan forenkles. Vårt forslag er: *«Er personen med verge ikke fratatt den rettslige handleevnen, kan vergen ikke foreta disposisjonen hvis det er grunn til å anta at det er i strid med viljen til den han er verge for.»* Begrepet «personen med verge» er her foreslått som et mulig begrep i stedet for «satt under vergemål». Et alternativ er «vergehaver». Begrepet må sees i sammenheng med ordlyden i § 2.

Samtale mellom saksbehandler og vergehaver

I lys av forslaget om selvbestemmelsesrett ved opprettelse av vergemål i § 20, foreslår departementet en presisering av kravet til å gjennomføre en samtale med personen det vurderes å opprette vergemål for. Etter forslaget skal saksbehandler ha en samtale med den det er aktuelt å opprette vergemål for, med mindre det må anses som umulig eller formålsløst.

Departementets forslag er i tråd med de styringssignaler SRF ga fylkesmennene fra og med 2018. Det resulterte i en økning i andelen samtaler gjennom året på 15 %. SRF er enig i forslaget.

I rundskriv om opprettelse av vergemål, utgitt av SRF i februar 2018, har vi påpekt at en slik samtale er viktig for å opplyse saken, herunder avklare personens behov, ønsker og vilje. Samtalen kan også bidra til at personen får god og tilpasset informasjon. Hensynet til sakens opplysning og fylkesmannens veilednings- og informasjonsplikt overfor den antatt vergetrengende tilsier at det gjennomføres en samtale også i de tilfeller forståelsen er begrenset. Samtalen vil kunne være viktig for å vurdere hvilket omfang vergemålet skal ha, og gi fylkesmannen andre relevante opplysninger.

---

⁶ I NOU 2016:17 s. 184 «På lik linje» er det foreslått å gi personer med psykisk utviklingshemming rett til beslutningsstøtte. Kriteriene som er foreslått er at retten skal gjelde personer som ikke er i stand til å ivareta egne interesser, og som har behov for bistand til å ta rettslige bindende beslutninger eller forvalte egen økonomi.

Selvbestemmelse står i nær sammenheng med brukermedvirkning. Brukermedvirkning tjener flere funksjoner, og vil blant annet bidra til økt treffsikkerhet i tilbudet og en opplevelse av respekt. Det kan være med på å styrke selvbildet.⁷ God kommunikasjon er sentralt i møtet mellom den som trenger hjelp og hjelperen.

En konsekvens av frivillighet er at personer som kan trenge hjelp til å ivareta egne interesser, kan velge bort vergemål som hjelpetiltak. De kan ta valg som framstår som lite heldige. For at personer skal kunne ta valg på best mulig grunnlag, må de få tydelig og tilpasset informasjon, hjelp til å avklare handlingsalternativer og mulighet til å uttrykke sin mening. Dette ivaretas i samtalemotodikken.

SRF vil understreke at i og med at samtale er frivillig for den det er aktuelt å opprette vergemål for, kan samtale ikke gjennomføres dersom personen ikke vil.

Det kan i enkelte tilfeller få negative konsekvenser for den det er aktuelt å opprette vergemål for dersom nærstående rundt personen får kjennskap til at det skal være en samtale med vergemålsmyndigheten. Det er viktig at disse personene får nødvendig beskyttelse for å kunne gjøre selvstendige valg. Det vises til den generelle omtalen innledningsvis om personer under negativ sosial kontroll.

Forhåndsvarsel, § 60

Departementet har foreslått en skjønnsmessig adgang for fylkesmannen til å gjøre unntak fra plikten til å underrette nære familiemedlemmer om begjæring av vergemål, avgjørelsen i saken, klage og begjæring av endringer av vergemålet. Adgangen til å gjøre unntak gjelder der personen selv gir uttrykk for et ønske om at familiemedlemmer ikke skal underrettes. Reglene om forhåndsvarsel etter forvaltningsloven § 16 gjelder ved siden av reglene om underretning av familiemedlemmer etter vergemålsloven § 60. Forslaget til endring støttes. SRF er kjent med situasjoner hvor personer ønsker hjelp av verge til å styre økonomi og ordne opp i problemer, og hvor de ikke ønsker at familien involveres. Hensynet til selvbestemmelse tilsier at varsling da kan unnlates.

For personer som opplever negativ sosial kontroll utøves denne ofte av nærstående. For å ivareta interessene til disse personene treffer fylkesmennene i noen tilfeller midlertidig vedtak etter vergemålsloven § 61 når det er behov for å unnlates varsling. Det framgår ikke av bestemmelsens andre ledd hvordan varslingsplikten i § 60 skal forstås ved midlertidige vedtak. Det er ønskelig med en nærmere avklaring av dette.

Klage- og begjæringsrett i saker om vergen, § 29

Departementet foreslår at den som har fått oppnevnt verge skal ha en formell rett til å begjære at fylkesmannen vurderer om den oppnevnte vergen skal fratras vergeoppdraget. Videre foreslås det at en vergehaver skal ha rett til å klage over en eventuell beslutning om å ikke frata vergen oppdraget.

---

⁷ «Tolga-saken» - en gjennomgang. Rapport fra Fylkesmannen i Vestland, Helsetilsynet og Statens sivilrettsforvaltning, framlagt februar 2019. s.33

SRF viser til at saker hvor vergehaver selv begjærer at vergen fratas oppdraget, behandles som enkeltvedtak per i dag, se f.eks. VMM-2018-53.⁸ I saken legges det til grunn at vergehaver, uavhengig av om han er vurdert å være samtykkekompetent eller ikke, kan fremsette en begjæring om at vergen fratas oppdraget.

SRF anser det som hensiktsmessig at rettigheten tas inn i lovteksten, slik at det ikke er tvil om hvordan dette skal tolkes og praktiseres. SRF støtter derfor forslaget.

Nærståendes klage- og begjæringsrett

Departementet foreslår å gi nærstående en noe utvidet klageadgang på vedtak om oppnevning av verge og i situasjoner hvor det er misnøye med vergens utførelse av vergeoppdrag. Forslaget gjelder tilfeller hvor vergehaver selv ikke er i stand til å fremsette en begjæring om fratakelse av vergeoppdrag.

Vi er usikre på om dette vil medføre økt rettssikkerhet for vergehaver. Hensynet til den enkeltes integritet og selvbestemmelse taler etter vårt syn mot at pårørende gis rett til å klage.

Det er uklart hvordan vurderingen av om en person ikke selv er i stand til å fremsette en begjæring om fratakelse av vergeoppdrag skal foretas. Det er viktig at det ikke legges opp til vurderingstemaer som i seg selv er uklare. Både fra de som klager på vegne av vergehaver og for fylkesmannen kan det bli brukt vesentlige ressurser på å vurdere hva vedkommende «er i stand til». Det er også grunn til å tro, basert på erfaringer, at de nærstående i mange tilfeller vil være uenige seg imellom om hvorvidt vergehaver er i stand til å fremsette en begjæring eller klage. Det kan også være uenighet om hva som er vergehavers vilje. I tilfeller hvor det er fare for, eller hvor det utøves negativ sosial kontroll, vil en slik begjærings- og klagerett kunne gi den eller de som utøver kontrollen ytterligere en måte å utøve kontrollen på. I noen tilfeller vil også en pårørende være vurdert som uegnet til å være verge. Hvis vedkommende skal kunne representere vergehaver gjennom klage, kan det framstå uheldig.

SRF stiller videre spørsmål ved om det å utvide nærståendes rettigheter som foreslått, også vil medføre utvidede rettigheter i andre sammenhenger. Per i dag er ikke nærstående regnet som part i vergemålssaken ut over det som følger av § 56. Dette medfører at de for eksempel ikke har krav på innsyn etter forvaltningsloven i andre forhold enn opprettelse og endring av vergemålet, for eksempel i vergehavers økonomi.

Vergehavers rettsikkerhet ivaretas, etter vårt syn, best gjennom fylkesmannens tilsyn med vergene. Selv om nærstående ikke gis rett til å begjære opphør av vergeoppdrag og klage på dette, kan de like fullt be fylkesmannen om å skifte ut vergen. Fylkesmannen kan ikke se bort fra slike henvendelser, og får en oppfordring til å foreta nærmere undersøkelser av vergens utførelse av vergeoppdraget. I en slik undersøkelse vil fylkesmannen også ha fokus på hva

---

⁸ Tidligere ble bestemmelsen tolket slik at verken vergehaver eller nærstående hadde klagerett på avslag på anmodning om bytte av verge.

som er vergehavers egen vilje i saken. Tilsynet kan medføre at fylkesmannen fratrar vergen oppdraget, jf. vergemålsloven § 29.

I departementets forslag til endringer i § 29 brukes begrepet «personen som er under vergemål» og «den som er satt under vergemål». Som nevnt foran, bærer ordvalget preg av en gammeldags forståelse av vergemålsinstituttet. Et forslag er å benytte «personen med verge» som et felles begrep for voksne det er opprettet vergemål for. Et alternativ er «vergehaver». Begrepet må sees i sammenheng med ordlyden i § 2.

Vergegodtgjøring, § 30

Praksis i dag er at godtgjøring til vergen fastsettes i vedtak. Fastsettelse av godtgjøring er vurdert som avgjørelse under utøving av offentlig myndighet som gjelder rettigheter til vergen og plikter for vergehaver⁹. Det vises til forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav b, jf. bokstav a. Det framgår av rapporten Justis- og beredskapsdepartementet la fram om gjennomføring av vergemålsreformen at en av SRFs oppgaver ville være å behandle klager over godtgjøring og utgiftsdekning¹⁰. Denne forståelse er også forutsatt i «Rundskriv 1-2014 Utgiftsdekning og godtgjøring til verger og representanter» punkt 3.7.3.

Når departementet i høringsnotatet legger til grunn at gjeldende vergemålslov ikke kan forstås slik at fastsetting av godtgjøring er et forvaltningsvedtak som kan påklages, er dette altså ikke i tråd med gjeldende praktisering.

SRF ser utfordringer knyttet til at fylkesmannen og vergen skal inngå en avtale om godtgjøring som binder vergehaver. Det framstår uklart hvilken posisjon vergehaver vil ha knyttet til avtalen. Mange vergehavere vil vanskelig kunne ivareta sine interesser, og vergene kan ikke representere dem i og med at de har egeninteresse i utfallet. En av utfordringene vil blant annet være innvilgelse av timegodtgjøring som beror på en konkret vurdering av hvilket arbeid som har vært nødvendig. Vurderingen gjøres etterskuddsvis. I praksis kan det oppstå uenighet mellom verge, vergehaver og fylkesmannen om fastsettelsen av timegodtgjøringen. Dersom fylkesmannens fastsettelse av timegodtgjøringen ved slik uenighet ikke kan påklages, antar vi at en verge eller vergehaver eventuelt må bringe en tvist inn for domstolene hvis reforhandling med fylkesmannen ikke fører frem. Dette kan bli ressurskrevende å følge opp og tilsier etter vårt syn en risiko for at verger og vergehavere kan få sin rettsstilling svekket.

Som hovedregel skal vergehaver selv betale for godtgjøringen og utgiftsdekningen til vergen, jf. vergemålsloven § 30 første ledd tredje punktum. Inntekts- og formuesgrensen for dekning av vergens godtgjøring og utgifter følger av vergemålsforskriften § 19. Et spørsmål er om vergehavers dekning av godtgjøring også reguleres avtalen mellom vergen og fylkesmannen. Dersom dette er tilfellet, er det viktig å ta i betraktning at vergehavers økonomi kan endres underveis i et løpende vergeoppdrag.

---

⁹ Vergemålsloven § 30 første ledd tredje punktum

¹⁰ Justis- og beredskapsdepartementet utga 10. november 2011 «Sluttrapport fra forprosjektet – plan for gjennomføringsfasen» hvor det under oppgavene til den sentrale vergemålsforvaltning på side 9 framgår «Aktuelle klagesaker er...klage på godtgjørelse og utgiftsdekning for verger.».

Departementet har foreslått en endring i forskriftshjemmelen i annet ledd da det kan være behov for en nærmere regulering av avtaler om godtgjøring i vergemålsforskriften. SRF er enig i dette forutsatt at godtgjøring reguleres gjennom avtale. Rent språklig bør det vurderes en omformulering av ordlyden, for eksempel ved å skille ut henvisningen til avtaler i en egen setning.

SRF har tidligere sendt departementet forslag om endringer i vergemålsforskriften § 16 (referanse 15/5556-BMO), og mener de hensynene som er løftet fram om behov for endringer i godtgjøringsbestemmelsene fremdeles er aktuelt.

Selv om det ikke uttrykkelig er omfattet av forslagene som er sendt på høring, mener SRF at fylkesmannens adgang til å dekke vergegodtgjøringen etter vergemålsforskriften § 19 fjerde ledd bør vurderes endret. Vi viser i den forbindelse til innspill om endringer i vergemålsforskriften sendt departementet i brev av 31. oktober 2017. Der redegjør vi blant annet for at bestemmelsen bør åpne for en snever adgang til å dekke godtgjøring og utgifter dersom det fremstår sterkt urimelig at vergehaver dekker dette med egne midler. Særlig gjør dette seg gjeldende der vergehaver er mindreårig. SRF mener det er urimelig at et barn som har en oppnevnt verge i stedet for en foreldreverge må betale godtgjøring til vergen og dermed stilles dårligere enn andre mindreårige.

SRF vil også nevne at det har vært løftet som en problemstilling om godtgjøring bør regnes som vergehavers utgift uansett om personen skal dekke godtgjøringen selv eller ikke. Bakgrunnen er at det har vært en diskusjon knyttet til den skattemessige behandlingen av vergegodtgjøring som betales av fylkesmannen. Skattemyndighetene har lagt til grunn en lovforståelse som innebærer at verger kan komme ulikt ut skattemessig avhengig av om det er vergen eller fylkesmannen som dekker godtgjøringen. I tillegg til at dette kan virke urimelig for vergene, kan det kan få uheldige konsekvenser ved at verger ikke ønsker oppdrag hvor fylkesmannen dekker godtgjøringen. Det bør derfor vurderes om ikke fylkesmannens dekning av vergegodtgjøring bør sees som en økonomisk stønad til den vergetrengende i stedet for lønnsutbetaling fra fylkesmannen. Dersom det er ønskelig med en slik endring, må det vurderes om dette kan gjøres innenfor dagens ordlyd i § 30 første ledd fjerde punktum, eller om det er nødvendig med en presisering.

Vergemålsloven § 25 første ledd annet punktum og § 68 første ledd andre punktum

SRF er enig med departementet i at det kan fremstå som mindre hensiktsmessig at retten har kompetanse til å oppnevne verge når det uansett er fylkesmannen som må stå for tildelingen og utformingen av vergeoppdraget. Vi støtter derfor forslaget om ikke å videreføre adgangen for retten til å oppnevne verge etter vergemålsloven § 25 første ledd annet punktum.

Varsel til fylkesmannen ved saker om fratakelse av rettslig handleevne, § 77

SRF støtter departementets forslag om å gi domstolen en varslingsplikt der retten har avsagt dom om fratakelse av rettslig handleevne.

Opplysninger til folkeregisteret

Forslag om at opplysning om vergemål og stadfestet fremtidsfullmakt blir underlagt taushetsplikt i folkeregisterloven

Departementet har foreslått at opplysning om vergemål og stadfestet fremtidsfullmakt skal bli taushetsbelagt, også etter folkeregisterloven. Endringen innebærer at det må foreligge særskilt hjemmel i lov for å få disse opplysningene, jf. folkeregisterloven § 10-2 første ledd.

SRF mener at de foreslåtte lovendringene vil kunne medføre vanskeligheter med tanke på handel og ytelse av tjenester til personer som har verge eller er representert av fullmektig. Det er særlig viktig at opplysninger om at en person er fratatt rettslig handleevne er lett tilgjengelig, slik at tredjeparter kan finne ut om en person har mulighet til å binde seg rettslig eller ikke.

Arbeidet med å gjøre opplysninger om vergemål og fremtidsfullmakt tilgjengelig på Infotorg har pågått i flere år, og er et ledd i arbeidet med sikker digital utveksling av informasjon. Det foreligger foreløpig ikke et digitalt fullmakts- og representasjonsregister, og det er derfor nødvendig at aktører som har behov for å kontrollere slike opplysninger får tilgang til dette i Folkeregisteret.

Vi ser imidlertid også at de foreslåtte endringene i folkeregisterloven kan få innvirkninger på et fremtidig digitalt fullmakts- og representasjonsregister, som er under utredning av HELT-prosjektet hos Brønnøysundregistrene. Et digitalt fullmakts- og representasjonsregister er tenkt å fungere både for verge- og fremtidsfullmakter. Funksjonene i registeret er tenkt å være knyttet opp mot tilgjengelige opplysninger i folkeregisteret. Dersom opplysningene blir taushetsbelagt, kan det vanskeliggjøre et digitalt fullmakts- og representasjonsregister.

Videre vil vi bemerke at selv om opplysning om vergemål og stadfestet fremtidsfullmakt per i dag ikke er taushetsbelagt etter folkeregisterloven § 9-1, så er de kun tilgjengelig for aktører som utfører lovpålagte oppgaver, eller for privat virksomhet/aktør som ber om informasjon om en navngitt identifiserbar person, jf. § 10-1 første og andre ledd. Dagens bestemmelse innebærer derfor begrensninger mot at utenforstående, som ikke har behov for å få tilgang til opplysninger om vergemål og fremtidsfullmakt, får adgang til disse opplysningene.

Departementet har begrunnet endringsforslaget med et ønske om å få samsvar mellom taushetsbestemmelsene i vergemålsloven og folkeregisterloven. Til dette vil SRF bemerke at det ikke følger av ordlyden i vergemålsloven §§ 46 og 65 at opplysningen om stadfestet fremtidsfullmakt er taushetsbelagt. Det går heller ikke frem av forarbeidene at bestemmelsen gjelder fremtidsfullmakter. Fremtidsfullmakter er i utgangspunktet privatrettslige, og det er derfor heller ikke sikkert at de samme hensynene gjør seg gjeldende for personer som har verge og personer som er representert med fremtidsfullmakt, selv om den er stadfestet av

fylkesmannen etter vergemålsloven § 84 første ledd. Dette er ikke nærmere vurdert i høringsnotatet av departementet.

Departementet har foreslått at privates tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra folkeregisteret kan gis etter henvendelse til fylkesmannen. SRF mener denne løsningen ikke er hensiktsmessig. Det er viktig at informasjonen er lett tilgjengelig for den som trenger det, og den skisserte løsningen vil innebære at det vil kunne ta uforholdsmessig lang tid å få avklaringer. Videre ser vi for oss at det kan være problematisk med et regelverk som bygger på skjønnsmessige avgjørelser, fordi det kan vanskeliggjøre fremtidige automatiserte løsninger.

Opplysningsplikt for den gjenlevende ektefellen i uskiftet bo

Det har vært diskutert om det har vært tilstrekkelig hjemmel for opplysningsplikten som er oppstilt i vergemålsforskriften § 3. SRF støtter departementets forslag. Det kan likevel stilles spørsmål ved om arvinger som har verge bør gis større rett til innsyn i uskifteboet enn andre arvinger.

Mindreåriges medbestemmelse §§ 17 og 19

Etter gjeldende lov har vergen en plikt til å høre en mindreårig over 12 år før det treffes avgjørelser. Det får likevel ingen virkning for gyldigheten av vergens beslutning om den mindreårige ikke er hørt.

SRF støtter forslaget om at alderen senkes fra 12 til 7 år og at barn uansett skal høres når de er i stand til å danne seg egne synspunkt i § 17.

Når det gjelder saker om fratakelse av vergeansvaret støtter vi departementets forslag om barnets rett til å bli hørt.

Etter SRFs syn bør det vurderes å ta inn at det skal legges vekt på meningene til den mindreårige i samsvar med alder og modenhet.

Adgang til særskilt forvaltning, vergemålsloven § 95

SRF er enig i at det åpnes for at foreldre i større grad enn i dag kan spare i egne barns navn uten at midlene forvaltes av fylkesmannen. Det finnes spareprodukter som gir bedre avkastning enn dagens kapitalkontoer, og det er mer hensiktsmessig å utvide muligheten for særskilt forvaltning fremfor å heve beløpsgrensen. Det gir foreldre og andre større frihet for midler som stammer fra dem, uten å øke risikoen for midler som den mindreårige har fått for eksempel ved arv eller erstatning. SRF er derfor enig i at det kan åpnes for at gaver på et senere tidspunkt kan beslutte at gaven ikke skal forvaltes av fylkesmannen.

En utfordring vil kunne være at det er vanskelig å identifisere hvor midlene stammer fra, dersom en bankkonto også inneholder andre midler. SRF er av den oppfatning at en praktisering av bestemmelsen må være enklest mulig. Et forholdsmessighetsprinsipp, som

skisseres i høringsnotatet, vil kunne medføre tvilsspørsmål og bevisproblematikk. SRF mener de bevismessige utfordringene som regel vil være større jo lenger tid som går vil anbefale en kortere frist, f.eks. seks måneder.

Departementet har i høringsnotatet på s. 9 uttrykt at vergen må be om fylkesmannens samtykke til å bruke av kapitalen til personen med verge jf. vergemålsloven § 37. Dette er omtalt i tilknytning til midler som ikke forvaltes av fylkesmannen. Det er positivt at dette kommer klart fram fordi dette har vært uklart. En slik forståelse er i samsvar med SRFs oppfatning, og er blitt kommunisert til fylkesmennene.

Når det gjelder mindreårige er det grunn til å tro at foreldre i svært liten grad søker fylkesmannens samtykke til bruk av kapital som foreldervergen selv forvalter på vegne av den mindreårige. Det samme gjelder i saker hvor det er oppnevnt verge og at verge forvalter hele eller deler av kapitalen.

Behov for endringer i andre bestemmelser

§ 36 Vergens forvaltning av eiendeler

I lys av forslaget foran om adgang til særskilt forvaltning, mener SRF at departementet bør vurdere å klargjøre adgangen til særskilt forvaltning i bestemmelsen, slik at denne for eksempel lyder: «Penger som skal forvaltes av fylkesmannen skal vergen sette på bankkonto i eierens navn med mindre annet er bestemt i medhold av vergemålsloven § 95.»

§ 48 Finansielle eiendeler som skal forvaltes av fylkesmannen

Bestemmelsen må vurderes i lys av den endrede lovforståelsen. I dag kreves samtykke til at midler tas til forvaltning av fylkesmannen, men det oppstilles ikke noe formkrav til dette samtykket. I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) s. 201 framgår det:

«Etter annet ledd annet punktum kreves det likevel ikke samtykke dersom den som er under vergemål, «ikke er i stand til å forstå hva et samtykke innebærer.» Dette er tilsvarende formulering som gjelder ved unntak fra samtykkekravet ved opprettelse av vergemål i lovforslaget § 20 annet ledd, og er ment å skulle forstås på samme måte. Bestemmelsen innebærer at det ikke er noe krav til samtykke til forvaltning av midlene når vedkommende ikke har samtykkekompetanse.»

Samtidig framgår det i samme proposisjon på s. 115: *«For de tilfellene hvor den som er under vergemål, ikke er samtykkekompetent, har departementet lagt vekt på at det i en slik situasjon som regel vil være mer betryggende for vedkommende at fylkesmannen forvalter midlene, enn at vergen gjør det. Hvis den vergetrengende ikke er samtykkekompetent, vil han eller hun normalt ikke selv være i stand til å forvalte midlene. Forvaltning hos fylkesmannen synes da å være den beste løsningen for den vergetrengende. Departementet har derfor kommet til at fylkesmannen skal kunne forvalte midlene uten samtykke, jf. departementets lovforslag § 48 annet ledd annet punktum. Spørsmålet om samtykkekompetanse vil måtte vurderes på samme måte som ved opprettelse av vergemål for voksne, jf. departementets lovforslag § 20 annet ledd og merknaden til denne bestemmelsen.»*

I og med at forståelsen av § 20 er endret, må det tas stilling til hvordan § 48 skal forstås. I lys av selvbestemmelsesretten, som er sentral, men også i lys av hensynet til å beskytte personer som kan bli utnyttet og er under negativ sosial kontroll, mener SRF at fylkesmannen bør forvalte midlene når personen ikke har samtykkekompetanse. Hvordan departementet mener bestemmelsen skal forstås, bør kommenteres i lovforarbeidene.

§ 51 Forvaltning av finansielle eiendeler

Bestemmelsens annet ledd har en ordlyd som ikke oppfattes i samsvar med ordningen som ble vedtatt. Det framgår der at SRF skal forhandle om innskuddsvilkårene på vegne av fylkesmannen, og fastsette hvilke finansinstitusjoner som skal benyttes. Bankene som er med i ordningen fastsetter selv renter og det framstår misvisende at SRF forhandler innskuddsvilkår. SRF sin rolle er å sørge for at banker er kvalifisert, og organisere hvordan samhandlingen mellom bank, fylkesmann og SRF skal foregå.

§ 52 Utbetaling ved opphør av vergemål

Det framgår av § 52 at fylkesmannen ved opphør av vergemål skal sende midlene som har vært forvaltet, sammen med sluttregnskap, til eieren. I realiteten blir ikke midler sendt eieren, men fylkesmannens disposisjonsfullmakt fjernes. Fylkesmannen har ikke regnskapsplikt for de midlene som har vært til forvaltning. I Regelboken¹¹ framgår det hvordan fylkesmannen skal avslutte kontoer som har vært til forvaltning hos fylkesmannen.

§ 66 første ledd siste setning – utlevering av personopplysninger

Det følger av § 66 første ledd siste punktum at «utlevering [av personopplysninger] kan ellers skje der det følger av lov». Det bør vurderes å føye til at utlevering også kan skje der det følger av forskrift eller i medhold av lov. I denne forbindelse vises for eksempel til vergemålsforskriften § 8 der det går frem at revisor har krav på innsyn «i alle opplysninger som er nødvendig for å utføre oppdraget», jf. vergemålsloven § 53. Der det innvilges innsyn til revisor, vil dette innebære en utlevering av personopplysninger.

Kapittel 10 fremtidsfullmakter

SRF har bestilt en utredning om fremtidsfullmakter hvor blant annet formålet er å belyse hvordan fremtidsfullmakter er praktisert, og hvilke tiltak som bør gjennomføres for at ordningen skal være en god og praktisk ordning. Utredningen vil være ferdig våren 2019. Det kan bli aktuelt å foreslå endringer i bestemmelsene om fremtidsfullmakter på bakgrunn av denne utredningen.

Økonomiske og administrative konsekvenser

SRF kommer nedenfor med innspill til noen faktorer i lovforslaget som kan ha økonomisk og administrative konsekvenser.

Når det gjelder kravet til å gjennomføre samtaler, er forslaget i tråd med det SRF har gitt fylkesmennene styringssignaler på fra 2018. SRF vil likevel understreke at kravet til kvalitet i samtaler ved at det skal brukes en strukturert metode for å få pålitelig informasjon om vergehavers vilje vil kreve mer ressurser enn tidligere.

---

¹¹ Sentral vergemålsmyndighets regelbok for plasseringsordning for vergemålsmidler i bank

Som en følge av at vanlige vergemål er frivillige, kan det kunne bli flere saker om fratakelse av rettslig handleevne. Slike saker er ressurskrevende for fylkesmennene, og det vil også kreve mer ressurser i domstolene.

Hvis det blir endringer i regler om begjærings- og klagerett kan det medføre noen flere klagesaker. Det mest ressurskrevende antas likevel å være prosessen rundt å avklare om en nærstående har begjærings- eller klagerett, det vil si å vurdere hva vergehaver selv er i stand til.

Departementet legger til grunn at presiseringen om at godtgjøring er basert på avtaler vil medføre færre klager, og at de klagenes som eventuelt kommer inn, skal avvises. I 2018 utgjorde klagesaker om vergegodtgjøring den største sakstypen hos SRF (28 %¹²). Dersom godtgjøringen baseres på avtale og ikke kan påklages, vil det frigjøre ressurser i som i dag benyttes til klagebehandling. Samtidig mener vi at det kan oppstå nye oppgaver som for reforhandlinger av avtaler og oppfølging av eventuelle tvister. Vi antar at dette må løses av domstolene. Vi mener at de økonomiske og administrative konsekvensene av dette ikke vil være ubetydelige.

Vi vil avslutningsvis påpeke at når det gjøres endringer i lov eller forskrift, vil det ofte forutsette endringer i VERA. På generelt grunnlag er det viktig å ha med seg at slike endringer krever ressurser.

Med hilsen

Line Schei Mogenstad
avdelingsdirektør

Anne Live Jensvoll
fagdirektør

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift

---

¹² <https://www.vergemal.no/getfile.php/4371193.2573.akijitslpuzsb/%C3%85rsmelding+2018.pdf>